

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ В СИСТЕМІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЛЮДСТВА

Француз А.Й.,

*Герой України, Заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: anatoliyff@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2861-1252>*

Панкова А.Р.,

*здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: PankovaAR@krok.edu.ua*

GENERAL CHARACTERISTICS OF INTERNATIONAL TERRORISM IN THE SYSTEM OF CRIMES AGAINST HUMANITY

Frantsuz A. Yo.,

*Hero of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine,
Doctor of Legal Sciences, Professor
Head of the Department of State and Legal Disciplines of «KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: AnatoliyFJ@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2861-1252>*

Pankova A.R.,

*graduate of the Master's degree
of «KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: PankovaAR@krok.edu.ua*

Анотація. Дана стаття присвячена основним аспектам виникнення міжнародного тероризму як злочин проти людства, що передбачає як фізичне насильство, так і психологічний вплив на велику кількість групи людей, країн або на світову спільноту. Також було розглянуто характеристики тероризму як злочин міжнародного характеру та признаки міжнародного тероризму у правовому статусі. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема: історичний метод, системний аналіз, порівняльно-правовий метод, статистичний метод, а також метод прогнозування. В першу чергу хочемо зазначити, що проведене дослідження історичних та правових аспектів розвитку міжнародного тероризму демонструє еволюцію цього явища від локальних проявів політичного насильства до глобальної загрози міжнародній безпеці. Історичний аналіз показує постійне ускладнення організаційних структур терористичних груп, вдосконалення методів їх діяльності та трансформацію ідеологічного обґрунтування терористичних актів. Особливу роль у цій еволюції відіграє технологічний прогрес, що надає терористичним організаціям нові можливості для проведення атак, координації діяльності та фінансування операцій. Глобалізація інформаційного простору та фінансової системи створила додаткові можливості для розширення масштабів терористичної діяльності та підвищення її ефективності. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема: історичний метод, системний аналіз, порівняльно-правовий метод, статистичний метод, а також метод прогнозування. Стаття демонструє, що правові стратегії протидії тероризму спрямовані на вдосконалення міжнародно-правової бази антитерористичної діяльності та гармонізацію національних законодавств. Міжнародні конвенції та протоколи встановлюють єдині стандарти криміналізації терористичної діяльності, регламентують процедури екстрадиції та механізми правової допомоги. Особлива увага приділяється розвитку правових механізмів захисту свідків, відшкодування шкоди жертвам тероризму та забезпечення справедливого судового розгляду терористичних справ. Міжнародні організації підтримують процес гармонізації антитерористичного законодавства

через надання технічної допомоги, розробку модельних законів та проведення експертних консультацій.

Ключові слова: міжнародний тероризм, тероризм, міжнародний рівень, міжнародна організація, право.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 8.

Abstract. This article is devoted to the main aspects of the emergence of international terrorism as a crime against humanity, which involves both physical violence and psychological impact on a large group of people, countries, or the world community. The characteristics of terrorism as a crime of an international nature and the signs of international terrorism in legal status are also considered. The work uses general scientific and special methods of cognition, in particular: the historical method, systems analysis, the comparative law method, the statistical method, as well as the forecasting method.

First of all, it is important to note that the conducted study of the historical and legal aspects of the development of international terrorism demonstrates the evolution of this phenomenon from local manifestations of political violence to a global threat to international security. Historical analysis shows the constant complication of the organizational structures of terrorist groups, the improvement of their methods of activity, and the transformation of the ideological justification for terrorist acts. Technological progress plays a special role in this evolution, providing terrorist organizations with new opportunities to carry out attacks, coordinate activities, and finance operations. The globalization of the information space and the financial system has created additional opportunities for expanding the scale of terrorist activities and increasing their effectiveness.

The article demonstrates that legal strategies for countering terrorism are aimed at improving the international legal framework for anti-terrorist activities and harmonizing national legislation. International conventions and protocols establish uniform standards for the criminalization of terrorist activities, regulate extradition procedures, and legal assistance mechanisms. Special attention is paid to the development of legal mechanisms for witness protection, compensation for victims of terrorism, and ensuring fair trials of terrorist cases. International organizations support the process of harmonizing anti-terrorist legislation through the provision of technical assistance, the development of model laws, and expert consultations.

Keywords: international terrorism, terrorism, international level, international organization, law.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 8.

Постановка проблеми. Проблема міжнародного тероризму є однією з найгостріших у сучасному світі і становить серйозну загрозу для глобальної безпеки та правопорядку. Вона стосується не лише окремих країн чи регіонів, але й міжнародного співтовариства в цілому, оскільки терористичні акти часто мають міждержавний або транснаціональний характер. Тероризм належить до злочинів проти людства, що передбачає як фізичне насильство, так і психологічний вплив на великі групи людей, цілі країни чи навіть на світову спільноту. Міжнародний тероризм визначається як форма насильницької діяльності, що спрямована на досягнення політичних, релігійних або ідеологічних цілей через акти насильства, які виходять за межі однієї держави або здійснюються на міжнародному рівні.

Визнання тероризму злочином проти людства означає, що він є серйозним порушенням основних прав людини та загрожує існуванню суспільства. Діяльність терористичних угруповань порушує принципи міжнародного гуманітарного права та прав людини, оскільки вони цілеспрямовано нападають на цивільних осіб, громадянські об'єкти та державні установи. Таким чином, проблема міжнародного тероризму є складною і бага-

тогранною, що вимагає активної взаємодії країн, створення міжнародних правових механізмів та спеціальних органів для координації боротьби з тероризмом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблематики тероризму, в тому числі й міжнародного, здійснили такі вчені як: С.П. Арпентій, З.В. Гбур, К.А. Марков, О.М. Мельник, В.В. Середа, І.Р. Серкевич, О.В. Стукаліна, Н.Романюк та ін. Разом з тим у сучасних умовах глобалізації й інтеграції суспільства потреба у виробленні спільного розуміння та визначення терміну «міжнародний тероризм» є критично важливою. Сучасні міжнародні відносини, які характеризуються частими міждержавними контактами, міграційними процесами та відкритим доступом до інформації, посилюють взаємозалежність країн, але одночасно збільшують уразливість для терористичних загроз. На даний момент у міжнародному правовому просторі немає єдиного загальновизнаного визначення поняття «міжнародний тероризм», що ускладнює координацію дій між державами та установами. Таким чином, розробка спільної термінології є важливим кроком до ефективнішої боротьби з цією загрозою.

Виклад основного матеріалу. Міжна-

родний тероризм на сучасному етапі є однією з головних загроз для безпеки як окремих держав, так і цілих регіонів. Сучасні терористичні групи вдаються до новітніх технологій, використовують глобальні комунікаційні мережі для координації своїх дій, фінансування, вербування нових учасників, а також для поширення своєї ідеології. Крім того, через розвиток науки і техніки у них з'являється доступ до більш небезпечних видів зброї, таких як хімічні, біологічні й навіть ядерні засоби.

Міжнародний тероризм, окрім безпосередньої загрози життю людей, створює додатковий тиск на уряди, порушує стабільність, призводить до соціальної і політичної дестабілізації. Постійна загроза атак породжує страх серед громадян, що впливає на якість життя, призводить до підвищення витрат на заходи безпеки та відволікає ресурси від вирішення інших важливих соціально-економічних питань, що в свою чергу, впливає на нормальний розвиток суспільства і може гальмувати міжнародне співробітництво.

З.В. Гбур визначає міжнародний тероризм як насильство або загрозу насильства, яке має ідеологічну основу і проявляється у вбивствах, вибухах, підпалах та інших агресивних діях. Метою такого тероризму є не тільки залякування населення і спричинення значної матеріальної шкоди, але й вплив на діяльність і рішення міжнародних організацій, органів державної влади або місцевого самоврядування. Важливо, що цей вид тероризму зазвичай спрямований на міжнародний рівень – проти представників кількох держав або міжнародних організацій – і часто здійснюється особами, які не є громадянами країни, де відбувається (або планується) терористичний акт [1].

Закон України «Про боротьбу з тероризмом» надає тлумачення тероризму, акцентуючи увагу на юридичному аспекті. Воно вказує на конкретні види злочинних дій, які становлять небезпеку для суспільства, включаючи захоплення заручників, підпали, вбивства та залякування. Це визначення підкреслює, що терористичні дії мають на меті не просто завдати шкоди, а також залякати населення та органи влади, впливаючи на державну політику або соціальний устрій [2].

Міжнародний тероризм націлений на дестабілізацію державного управління та

створення політичного і економічного тиску на уряд з метою вплинути на його політику. Цілі, які переслідують міжнародні терористичні угруповання, можна розділити на внутрішньополітичні та зовнішньополітичні. Внутрішньополітичні цілі: а) зміна суспільного устрою та політичного режиму – намагання переформувати політичний ландшафт країни, замінивши чинний режим на інший, більш сприятливий для цілей терористів; б) дискредитація влади – прагнення підірвати довіру населення до уряду, поставивши під сумнів його здатність забезпечити безпеку і захист прав громадян; в) порушення внутрішньополітичної стабільності – створення хаосу і розколу всередині держави, що може призвести до внутрішніх конфліктів і послаблення державного апарату; г) послаблення державних органів і політичних партій – підрив спроможності ключових структур, що забезпечують стабільне функціонування держави, і перешкоджання діяльності політичних партій із протилежними ідеологіями; д) провокація уряду – примушення влади до дій, що можуть знизити її популярність серед населення, водночас підвищуючи статус і вплив терористичних організацій [3, с. 82-83].

Зовнішньополітичні цілі можуть включати міжнародний тиск на держави, підтримку певних геополітичних змін або змушення іноземних урядів до відмови від міжнародних зобов'язань. Терористичні акти можуть спрямовуватися на зміну зовнішньополітичної орієнтації країни або надання підтримки певним державам і рухам, що відповідають інтересам терористичної організації [4, с. 597].

На думку О.В. Стукаліної, терористична злочинність є складним соціальним явищем, що формується під впливом широкого спектра історичних, політичних і економічних чинників. Кожен із них робить свій внесок у розвиток тероризму, створюючи умови, що сприяють його поширенню. Ось як ці чинники впливають на терористичну активність:

1. Історичні чинники, тобто особливості становлення і розвитку держави, історичний контекст та соціальні проблеми, які виникали протягом її історії, впливають на формування суспільних відносин. Нерозв'язані конфлікти, колишні колоніальні та етнічні напруженості можуть стати підґрунтям для розвитку

тероризму.

2. Політичні чинники, зокрема політична нестабільність, недостатня ефективність правоохоронної та судової систем, дисбаланс між гілками влади, а також недосконалість антитерористичної політики створюють передумови для тероризму. Неузгодженість дій влади, відсутність чіткої стратегії запобігання терористичним актам і помилки в державному управлінні можуть призвести до зростання терористичної активності.

3. Економічні чинники, а саме економічні труднощі, зокрема бідність, безробіття та низький рівень життя, є важливими чинниками, які сприяють терористичній злочинності. Недостатній добробут і обмежені соціальні можливості можуть штовхати людей на радикальні дії. Територіальна організація господарства та економічна нерівність між регіонами також підсилюють соціальні напруженості, що, в свою чергу, може призводити до терористичних актів [5, с. 150].

Варто наголосити, що боротьба з міжнародним тероризмом потребує спільних дій, оскільки окремі держави не завжди мають достатні ресурси чи можливості для протидії глобально організованим терористичним мережам. Колективні заходи дозволяють не тільки обмінюватися розвіданими та ефективно координувати оперативні дії, але й формувати спільні стандарти та практики в протидії терористичній діяльності.

С. П. Арпентій правові засади боротьби і протидії тероризму поділяє на два відповідних рівня: 1) міжнародно-правові акти; 2) національне законодавство України [6, с. 426].

З розвитком сучасного міжнародного права з'явилась низка міжнародних конвенцій як універсального, так регіонального характеру, які засвідчують співробітництво держав щодо боротьби з міжнародним тероризмом. До них можна віднести такі документи: Женевську Конвенцію з протидії тероризму (1937 р.), Вашингтонську Конвенцію про запобігання і покарання актів тероризму (1971 р.), Європейську Конвенцію про боротьбу із тероризмом (1977 р.), Конвенцію про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден, Конвенцію про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації, Конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму, Конвен-

цію Ради Європи про запобігання тероризму тощо. 8 вересня 2006 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Глобальну контртерористичну стратегію.

Якщо звернутись до українського законодавства, що регулює суспільні відносини у сфері боротьби з тероризмом, то основними є такі закони: Закон України «Про боротьбу з тероризмом» [2] та Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [7].

Боротьба з тероризмом є необхідною складовою національної та міжнародної безпеки, і державам важливо усвідомлювати її значення як для захисту громадян, так і для стабільного розвитку та реалізації національних інтересів. Тероризм, окрім прямої загрози життю, дестабілізує суспільство, знижує довіру до державних інститутів і створює економічні втрати, які перешкоджають стійкому зростанню.

Важливим аспектом у боротьбі з міжнародним тероризмом є потреба чіткого визначення цього явища в міжнародному праві як окремого міжнародного злочину, а не як складової частини інших категорій, таких як злочин агресії. Міжнародний тероризм має свою специфіку і загрожує не лише окремим державам, а й світовій спільноті, підриваючи основи мирного співіснування та міжнародної стабільності. Його унікальність полягає у здатності спричинити системні руйнації на глобальному рівні, порушуючи міжнародний порядок, і тому для ефективної протидії необхідно виділити його в окрему категорію злочинів проти людства. Закріплення такого визначення в міжнародному договорі дозволить уніфікувати підходи до протидії тероризму, створюючи єдині правові рамки для держав-членів.

Міжнародне право є ключовим інструментом у боротьбі з міжнародним тероризмом, забезпечуючи юридичну основу для протидії цій глобальній загрозі. Почастішання терористичних актів, які порушують мир та стабільність на міжнародному рівні, вимагає від науки міжнародного права і міждержавної практики не лише розробки дієвих правових засобів, але й формування єдиної

нормативної бази.

Необхідно погодитися з думкою С. С. Кудінова, який виокремлює ключові елементи ефективної правової протидії міжнародному тероризму:

Створення єдиного міжнародно-правового понятійного апарату, оскільки для ефективної боротьби з тероризмом потрібне узгоджене і чітке визначення цього поняття на міжнародному рівні. Створення єдиного поняття «тероризм» дозволить більш точно відокремити цей злочин від інших кримінальних діянь, що мають схожі риси, і сформуванню спільні підходи до його кваліфікації та правового врегулювання.

Аналіз причин тероризму, саме з метою попередження тероризму необхідно детально дослідити фактори, що сприяють його виникненню. Скоординована робота щодо визначення комплексу причин та умов, які породжують тероризм, дозволить міжнародній спільноті глибше зрозуміти це явище і розробити превентивні заходи для його стримування.

Розробка базових принципів боротьби з тероризмом, ефективність антитерористичних заходів залежить від наявності чітких принципів, яких мають дотримуватися всі держави. Ці принципи повинні включати зобов'язання щодо взаємодопомоги, обміну інформацією, недопущення підтримки терористичних угруповань і дотримання прав людини під час антитерористичних операцій.

Створення міжнародного акту щодо боротьби з тероризмом, саме розробка комплексного міжнародного договору, який закріпить правові норми, механізми взаємодії та відповідальність за терористичні злочини, дозволить уніфікувати антитерористичні заходи на глобальному рівні. Такий акт стане

основою для спільної боротьби з тероризмом та сприятиме узгодженню дій національних урядів і міжнародних організацій.

5. Проведення міжнародних антитерористичних операцій із санкцією Ради Безпеки ООН, адже для ефективної боротьби з транснаціональним тероризмом важливо організувати міжнародні операції під егідою Ради Безпеки ООН. Це забезпечить контроль за їх виконанням, підвищить легітимність дій і сприятиме підтримці міжнародного правопорядку. Рада Безпеки має відігравати ключову роль у санкціонуванні та контролі таких операцій, що дозволить мінімізувати ризик порушень суверенітету та прав людини [8, с. 122].

Висновки. Підсумовуючи можна сказати, що враховуючи масштаби та наслідки терористичних атак, які спрямовані проти цивільного населення, інфраструктури та основ державності, міжнародний тероризм належить до злочинів проти людства. Цей вид злочинів порушує базові права людини та загрожує безпеці громадян в усьому світі. Терористичні акти часто мають на меті не лише досягнення політичних, ідеологічних або релігійних цілей, а й формування атмосфери страху і ненависті, що дестабілізує суспільство та порушує міжнародний порядок.

Отже, боротьба з міжнародним тероризмом потребує комплексного підходу, що включає розробку єдиної термінології, міжнародну співпрацю, удосконалення правового регулювання та використання нових технологій. Тероризм як злочин проти людства є загрозою, що стосується кожного громадянина та держави, і вимагає активної взаємодії всіх міжнародних суб'єктів для забезпечення стабільності, безпеки та збереження прав людини на глобальному рівні.

Література:

1. Гбур З. В. Теоретико-методологічні засади поняття «Міжнародного тероризму». *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/5.pdf (дата звернення: 25.12.2024).
2. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 25. Ст. 180.
3. Середа В. В., Серкевич І. Р. Тероризм: кримінологічна детермінація і кримінально-правова протидія: монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 188 с.
4. Марков К. А. Міжнародний тероризм як міжнародний злочин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 596-598.
5. Стукаліна О. В. Терористична діяльність у сучасному світі: закономірності, детермінація та запобігання. *Морська безпека та оборона*. 2023. № 2. С. 146-154.
6. Арпентій С. П. Кримінально-правове визначення тероризму. *Юридичний науковий електронний журнал*.

2021. № 4. С. 425-428.

7. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2020. № 25. Ст. 171

8. Кудінов С. С. Міжнародний досвід протидії тероризму та його значення для України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2019. № 1. С. 117-123.

References:

1. Gbur Z.V. Theoretical and methodological foundations of the concept of «International terrorism». State administration: improvement and development. 2021. No. 2. URL. http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/5.pdf (Accessed December 25, 2024)

2. On the fight against terrorism: Law of Ukraine dated 03/20/2003 No. 638-IV. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR). 2003. No. 25. Art.180.

3. Sereda V.V., Serkevych I.R. Terrorism: criminological determination and criminal-legal counteraction: monograph. Lviv: Lviv State Internal Affairs Department, 2016. 188 p.

4. Markov K.A. International terrorism as an international crime. Legal scientific electronic journal. 2021. No. 10. P. 596-598.

5. Stukalina O.V. Terrorist activity in the modern world: patterns, determination and prevention. Maritime security and defense. 2023. No. 2. P. 146-154.

6. Arpentiy S.P. Criminal law definition of terrorism. Legal scientific electronic journal. 2021. No. 4. P. 425-428.

7. On prevention and counteraction to the legalization (laundering) of proceeds from crime, financing of terrorism and financing of the proliferation of weapons of mass destruction: Law of Ukraine dated 06.12.2019 No. 361-IX. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR). 2020. No. 25. Art. 171

8. Kudinov S.S. International experience in countering terrorism and its significance for Ukraine. Academic notes of the V.I. Vernadsky TNU. Series: legal sciences. 2019. No. 1. P. 117- 123.

Стаття надійшла до друку 09 січня 2025 року